

PISTILLINN

Háskólar, kreppa og vísindi

Guðmundur Heiðar Frímansson
Hug- og félagsvísindasviði Háskólans á Akureyri

Það er kunnara en frá þurfi að segja að kreppa hefur gengið yfir íslenskt samfélag á þessu ári og mun halda áfram enn um sinn. Tekjur ríkissjóðs hafa dregist saman og samdráttur verður í útgjöldum á þessu ári og þeim næstu. Langstærstur hluti menntastofnana er í opinberum rekstri og þær sem teljast vera í einkarekstri sækja stærstan hluta tekna sinna til ríkis eða sveitarfélaga. Framtíð menntastofnana í landinu er að mótast þessa mánuðina og alls ekki ljóst hvernig hún kemur til með að verða. Ég hyggst í þessum pistli fara fáeinum orðum um möguleg áhrif samdráttar ríkisútgjalda á starfsemi íslenskra háskóla, kennslu og rannsóknir, og hver gætu og/eða ættu að vera viðbrögð háskólanna við þessum nýju þjóðfélagsaðstæðum.

Háskólastigið hefur þróast mjög hratt á Íslandi. Fyrstu almennu lögin um háskóla voru samþykkt árið 1997 en fram að því höfðu gilt sérlög um hvern háskóla sem þá starfaði en þeir voru þrír: Háskóli Íslands, Kennaraháskólinn og Háskólinn á Akureyri. Árið 1997 voru tæplega 7.000 nemendur í íslenskum háskólum (Jónasson 2004:147), árið 2001 voru þeir 12.094 en árið 2008 17.738 (Hagstofa Íslands 2009). Þetta er meira en tvöföldun á tólf árum sem er mjög mikil fjölgun. Fjölgunin hefur haldið áfram á þessu ári, meðal annars vegna þeirra efnahagsþrenginga sem gengið hafa yfir. Fólk sér sér einfaldlega hag í að nota tímunn í nám þegar þrengir að á vinnumarkaði.

En það eru aðrar breytingar á háskólastiginu sem skipta ekki síður máli en fjölgun nemenda: Það er fjölgun háskóla. Þeir voru þrír árið 1997, allir ríkisháskólar, en nú eru þeir alls sjö: Háskóli Íslands sem hefur sameinast Kennaraháskólanum, Háskólinn á Akureyri, Landbúnaðarháskólinn á Hvanneyri, Háskólinn á Hólum, Viðskiptaháskólinn á Bifröst, Listaháskólinn og Háskólinn í Reykjavík. Tveir þessara háskóla eru einkaskólar, Viðskiptaháskólinn á Bifröst og Háskólinn í Reykjavík. Listaháskólinn er sjálfseignarstofnun. Landbúnaðarháskólinn á Hvanneyri og Háskólinn á Hólum heyrðu undir landbúnaðarráðuneytið þar til árið 2008 en heyra nú undir menntamálaráðuneytið. Til viðbótar þessu eru háskólaþing á nokkrum stöðum á landinu sem teljast á háskólastigi: á Ísafirði, Egilsstöðum og víðar. Námsleiðum hefur fjölgað mikið á þessum tíma og bæði hefur fjölbreytni aukist og boðið er upp á sams konar nám í fleiri en einum skóla; viðskiptafræði er til dæmis boðin í fjórum háskólum og lögfræði einnig.

Þessi vöxtur virðist vera afleiðing laga sem sett voru árið 1997 en þau voru endurskoðuð árið 2006 (Lög um háskóla nr. 63/2006) og í kjölfarið voru sett lög um opinbera háskóla árið 2008 (Lög um opinbera háskóla nr. 85/2008). Það er þó óvarlegt að fullyrða eitthvað um orsakasamhengið því að verið gæti að þessi hraði vöxtur háskólanáms hefði

átt sér stað þótt ekki hefðu verið almenn lög um háskólastigið. Það virðist þó óhætt að staðhæfa að lögin hafi auðveldað þessar breytingar og þennan vöxt. Það var ljóst á tíunda áratug síðustu aldar að æskilegt væri að fjölga nemendum á háskólastigi á Íslandi en ekki var augljóst hvernig best væri að fara að því. Lögin gerðu mögulegt að stofnaðir væru einkaskólar á háskólastigi sem að líkindum var eitt markmið lagasetningarinnar. Það gerðist á svipuðum tíma að ýmsar skólastofnanir voru fluttar á háskólastig sem áður höfðu verið á mörkum framhaldsskóla- og háskólastigs. Sameining KHÍ við Þroskaþjálfaskólann, Fósturskólann og Íþróttakennaraskólann var dæmi um það. Landbúnaðarskólarnir fluttust upp á háskólastig, Tækniskólinn sömuleiðis og Listaháskólinn varð til (Gyða Jóhannsdóttir 2008:35-39). Allir þessir skólar áttu sér umtalsverða sögu, landbúnaðarskólar höfðu starfað um langt skeið og í löndunum í kringum okkur höfðu þeir verið á háskólastigi, sama má segja um tæknimenntunina, það var löngu orðið tímabært að flytja hana á háskólastig og listmenntun hafði víða í löndunum í kringum okkur verið á háskólastigi lengi. Landbúnaðarskólarnir og Tækniskólinn voru fluttir á háskólastig en stofnaður var nýr skóli utan um listmenntunina.

Einn höfuðkostur þessarar þróunar var sá að pólitísk yfirvöld drógu sig út úr því að stýra háskólunum sjálfum, þeir hafa síðan getað ráðið eigin málum, stýrt námsframboði, uppbyggingu náms og uppbyggingu stofnana sinna. Menntamálaráðuneytið hafði lengst af þurft að samþykkja flestar stærri breytingar í háskólunum og nýtt námsframboð en það breyttist með lögnum frá 1997.

Þessi hraða þróun háskólastigsins hefur stundum verið skýrð með aukinni samkeppni á milli háskólanna. Því er stundum haldið fram að samkeppni hafi aukist á milli háskólanna á þessum árum frá 1997 með tilkomu einkaháskólanna, en fyrir þann tíma voru einungis ríkisháskólar í kerfinu. Nokkur samkeppni var á milli þeirra þá en þeir störfuðu allir á sömu forsendum eða sambærilegum.

Þeir háskólar sem eru reknir sem einkafyrirtæki lúta öðrum lögum en opinberir háskólar og það sem munar að líkindum mest um eru Lög um réttindi og skyldur starfsmanna ríkisins frá 1996 (nr. 70/1996) og að einkareknu skólarnir geta tekið skólagjöld af nemendum sínum. Stærstur hluti tekna þeirra kemur frá ríkinu: Þeir fá sömu greiðslur fyrir hvern nemanda, þeir fá rannsóknafraðlag frá ríkinu og þeir geta til viðbótar krafist nemendur um skólagjöld. Það er eðlilegt að talsmenn þessara skóla haldi því fram að þeir hafi stuðlað að aukinni samkeppni sem hafi bætt alla háskólana. Og ég held að það sé staðreynd að kennsla og uppbygging náms í íslenskum háskólum hefur tekið umtalsverðum breytingum á síðustu tólf árum. Sú staðreynd ein að fleiri skólar sækjast eftir nemendum eykur líkur á samkeppni um nemendur en eðli eignarhalds á háskólunum virðist ekki skipta máli í þessu sambandi. En það eru vísbendingar um að sumar þessara breytinga hefðu átt sér stað hvort sem ný lög eða ný gerð af háskólum hefði komið til (Jónasson 2004, 2008:122-125). Þetta á sérstaklega við um umfang kerfisins. Það er því ekki ljóst hvað samkeppni getur skýrt í þróun háskólakerfisins íslenska síðasta áratuginn eða svo og eignarhaldið virðist vera aukaatriði. Börkur Hansen bendir á að tilkoma einkareknu háskólanna hafi fyrst og fremst aukið námsframboð í fjölmennustu námsgreinunum en ekki þar sem nemendur eru færri (2005:126).

Ágreiningsefni sem tengjast einkareknu háskólunum eru nokkur. Þau stærstu eru að þeir geti krafist nemendur um skólagjöld en ríkisháskólarnir mega það ekki; að íslenska ríkið í gegnum Lánasjóð íslenskra námsmanna greiði niður skólagjöld við einkaskólana að verulegu leyti og að þeir séu kostaðir að stærstum hluta af almannafé en lúti ekki sömu reglum um eftirlit og kröfur og opinberir háskólar. Þessi ágreiningsefni hafa ekki verið fyrirferðarmikil í stjórnmálaumræðunni en þau hafa verið mikið rædd meðal háskólanna.

Það voru tveir veikleikar í þessari þróun sem komið hafa smám saman í ljós og hafa að

hluta til verið lagaðir með lögnum frá 2006. Fyrri veikleikinn var í raun hin hliðin á þeim kosti sem rakinn var hér á undan: skólarnir urðu sjálfráðari en fyrr. Menntamálaráðuneytið reyndi ekki að stýra þróuninni á háskólastiginu nema óbeint í gegnum kennslu- og rannsóknasamninga. Þetta er mikilvægt fyrir þá sem sinnt hafa menntavísindum og kennaramenntun. Í löndunum í kringum okkur, Bretlandi og Danmörku svo að tvö dæmi séu nefnd, hefur á sama tíma verið áberandi tilhneiging stjórnmalamanna til að leitast við að stýra uppbyggingu kennaramenntunar með tilskipunum og lögum. Það er ljóst þegar maður ræðir við háskólakennara við kennaramenntunarstofnanir í Danmörku eða á Bretlandseyjum að þeir eru bæði óánægðir með þessi afskipti og eindregið mótfallnir þeim. Um Danmörku virðist svo gilda almennt að hin pólitísku yfirvöld leitast við að stýra þróun háskólanna yfirleitt, hvort sem þeir eru sjálfseignarstofnanir eða ríkisháskólar (Wright og Ørberg 2008). Síðari veikleikinn í kerfinu frá 1997 var lítið eftirlit og að kröfur um gæði voru ekki vel mótaðar. Í lögnum frá 2006 var þetta lagað og mótuð hefur verið viðamikil áætlun um gæðaúttektir á öllum háskólum í landinu; fyrsta hluta hennar lauk þegar háskólarnir fengu viðurkenningu á ólíkum fræðasviðum.

Síðastliðið voru lagðar fram tvær skýrslur um háskólastigið (Menntamálaráðuneytið 2009a) þar sem háskólastigið allt er skoðað og leitast við að greina líklega framtíðarþróun og hvað skynsamlegast sé að gera. Það var mat ráðuneytisins á árinu 2008 að þörf væri á því að skoða háskólastigið og þegar við bættist bankahrunið varð enn brynna að fá fram tillögur um mögulegar breytingar. Nefndirnar sem sömdu skýrslurnar tvær nálgðuðst verkefni sitt með ólíkum hætti. Sú fyrri, sem í sátu sérfræðingar frá þremur Evrópulöndum, Finnlandi, Frakklandi og Belgíu, lagði mesta áherslu á hlutverk háskólakerfisins í rannsóknum og verðmætamyndun í atvinnulífinu, hún skoðaði einnig önnur hlutverk háskólanna í ljósi þess hvernig þeir geti stuðlað að hagvexti og þróun í atvinnulífinu.

Það er full ástæða til að hyggja að því hvernig háskólar tengist best atvinnulífinu og hvernig skynsamlegast sé að fjármagna rannsóknir. Háskólarnir eru nú einu sinni fjármagnaðir af almannafé og það ber að tryggja að leitast sé við að nýta það með sem hagkvæmustum hætti. En það þarf að huga að fleiru. Það fyrsta sem ástæða er til að taka eftir er að þegar rætt er um tengslin við atvinnulífið eru það fyrst og fremst raunvísindi sem hugað er að og stundum einnig viðskiptafræði. Þetta má sjá í því sem segir í skýrslunni um lífvísindi. Í öðru lagi sést mönnum oft yfir það að háskólar gegna margvíslegum hlutverkum fyrir eigin samfélög og fyrir alþjóðlegt samfélag fræðimanna. Til að nefna eitt dæmi þá mennta háskólar fagstéttir og sérfræðinga af ýmsu tagi, lækna, lögfræðinga, kennara, hjúkrunarfræðinga svo að nokkrir séu nefndir. Þetta hlutverk er alveg bráðnauðsynlegt fyrir tæknivætt nútímamarkmið sem gengi ekki til lengdar án þessarar þekkingar. Í þriðja lagi þá getur framlag til atvinnulífsins ekki verið markmið háskólastarfs heldur einungis aukaafurð. Markmið háskólakennslu er menntun nemenda og menntunin felur í sér að þeir hafi tileinkað sér þekkingu að loknu námi og einnig tiltekin viðhorf: Viðskiptafræði sem brautskráði nemendur sem ekki gerðu greinarmun á gripdeildum og rekstri eða læknisfræði sem brautskráði lækna sem ekki gerðu greinarmun á aðgerðum sem þjónuðu hagsmunum sjúklinga og hinum sem sálguðu þeim væru dæmi um mistök í háskólakennslu. Markmið rannsókna er uppgötvun nýrrar þekkingar eða staðfesting á því sem við töldum okkur vita. Stundum er augljóst hvernig þekking kemur til með að nýtast en það er í fæstum tilvikum þannig. Ég er því ekki sannfærður um að nálgunin í þessari skýrslu sé sú heppilegasta til að skilja eðlilegar kröfur samfélagsins til háskólanna og þarfir þeirra.

Í síðari nefndinni sátu Íslendingar sem allir eru kunnugir íslensku háskólaumhverfi. Í nefndinni voru teknir fyrir allir helstu málaflokkar háskólastigsins. Í þeirri nefnd var það gefin forsenda að líklegt væri að

framlög til háskólastigsins myndu lækka á næstu árum vegna samdráttar í tekjum ríkisins (Menntamálaráðuneytið 2009b). Umfang háskólastigsins hefur vaxið mikið á síðustu tíu árum og nú verður að draga saman seglin. Það verður að telja líklegt að umfang þess aukist enn á næstu árum en framlög til þess minnki. Þetta er óheppilegt, svo ekki sé sterkar að orði komist, vegna þess að kostnaður á nemanda í íslenska háskólakerfinu er lægri en á hinum Norðurlöndunum. Í skýrslunni er lögð áhersla á samvinnu við yfirvöld háskóla við úrvinnslu á þeim tillögum sem þar koma fram en ýmsar þeirra eru gagnlegar og líklegar til að bæta íslenska háskólastigið. Nefna má sem dæmi tillögu um doktorsnámsskóla og um einfaldari og skýrari verkaskiptingu á milli háskólanna. En til að koma þessum tillögum í framkvæmd, og öðrum sem líklegar eru til árangurs, þarf menntamálaráðuneytið að hafa vettvang til að ræða við háskólana og komast að sameiginlegum niðurstöðum sem leiða til aukins samstarfs.

Á þessari stundu er ekki vitað hvað nákvæmlega verður gert á næstu mánuðum. Það má telja líklegt að háskólum fækki. Æskilegt er að háskólarnir sjálfir geti stýrt þeirri þróun en ólíklegt verður að telja að það verði af sameiningu nema menntamálaráðuneytið taki þátt í henni og taki af skarið þegar það er nauðsynlegt. Fjárhagsleg staða háskólanna er misjöfn og fyrir suma þeirra er eflaust skysamlegast að sameinast öðrum háskóla, fyrir aðra horfa málin öðruvísi við. Þetta gæti haft í för með sér að fámennar námsgreinar hyrfu. En þær námsgreinar eru stundum þess eðlis að þekking á því sviði er mikilvæg fyrir íslenskt samfélag. Dæmi um þetta gætu verið íslensk fræði, jarðfræði, orkufræði, haffræði og sjávarlíffræði. Ef þessar námsgreinar, og hugsanlega aðrar sem taldar eru nauðsynlegar, eiga að vera í boði áfram þá verður að taka sérstakt tillit til þeirra í þeim samningum sem menntamálaráðuneytið gerir við háskólana (Börkur Hansen 2005:126-127).

En hvað er það sem er mikilvægast að varðveita í starfsemi háskólanna í þeim

breytingum sem munu eiga sér stað á næstu árum? Háskólar snúast einkum um tvennt: kennslu og rannsóknir. Lifandi rannsóknir tryggja yfirleitt góða kennslu, þótt ekki sé það einhlítt, og góð kennsla er mikilvægasti þátturinn í að stuðla að menntun þeirra nemenda sem sækja háskólana. Afburða starfsfólk er auðvitað besta tryggingin fyrir því að nemendur fái góða menntun. En það þurfa samt sem áður að vera ýmsir þættir í umgjörð háskólanna sem gera háskólakennurum fært að vinna starf sitt eins vel og kostur er. Það fyrsta sem er ástæða til að nefna er að viðhalda þeirri fjarlægð sem komst á með lögunum 1997 á milli háskóla og stjórn mála. Það þýðir ekki að yfirvöld háskóla og stjórn málamenn eigi ekki að ræðast skipulega við um málefni háskóla heldur að stjórn málamenn reyni ekki að þvinga þróun háskóla í áttir sem háskólamenn eru mótfallnir eða beita tilskipunum umfram brýna nauðsyn.

Í þeim niðurskurði sem er fyrirsjáanlegur er líklegt að menntamálaráðuneytið verði að beita sér fyrir breytingum á háskólastiginu. Meginreglan í þeim breytingum ætti að vera sú að námskostir nemenda verði ekki þrængdir umfram nauðsyn og þeir háskólar sem eftir standa verði sterkari og lífvænlegri en áður og geti sinnt þörfum íslensks þjóðfélags í rannsóknum og kennslu. Þetta getur til dæmis þýtt að nám verði ekki í boði á jafnmörgum stöðum og áður. Rökin eru einfaldlega þau að fjármunir eru ekki fyrir hendi til að halda því áfram.

Annað atriði sem nauðsynlegt er fyrir góða þróun háskólastigsins er akademískt frelsi. Það þýðir að háskólakennararnir sjálfir ákveða hvað þeir fást við í rannsóknum sínum og hvernig þeir byggja upp námskeið sín innan þeirra marka sem deildirnar setja. Það er mikilvægt að það séu deildirnar sem setja markmið námskeiðanna en ekki einhverjir aðrir, innan háskólanna eða utan þeirra. Þessi skoðun útilokar ekki að deildir ráðgisti við aðila utan háskólanna um uppbyggingu náms eða að ríkisvaldið setji ákveðna forgangsörð á fé sem fer til rannsókna. Full ástæða getur verið til

Þess að samfélagið fái að hafa áhrif á það sem fram fer innan háskólanna en þau áhrif verða að vera innan ákveðinna marka. Háskólakennarar geta þurft að glíma við tvo óvini akademísku frelsis: yfirgangssamt ríkisvald sem vill ráða sem flestu í eigin stofnunum annars vegar og aðgangsfrekt atvinnulíf sem vill fá sem mest út úr háskólunum hins vegar. Báðir þessir óvinir geta sem hægst eyðilaggt háskólana með því að þvinga vilja sínum upp á þá.

Mikilvægast af öllu er þó að varðveita háskólana sem gagnrýnið afl í samfélaginu. En hvað er svona merkilegt við það að háskólarnir séu gagnrýnið afl og hvað þýðir það að þeir séu gagnrýnið afl? Í fyrsta lagi er það innbyggt í rannsóknir að þær verða að sæta skoðun jafningja, mati þeirra og gagnrýni. Engin niðurstaða er viðurkennd í vísindum fyrr en aðrir hafa um hana fjallað, granskoðað hana og reynt hana. Gagnrýni er því nauðsynlegur hluti af rannsóknastarfsemi háskóla. Hið sama á við um kennslu. Í henni eru nemendum kynntar nýjustu kenningar og niðurstöður um viðfangsefnið hverju sinni. Þegar háskólakennsla heppnast vel gefst nemendum kostur á að spyrja út í forsendur og rök fyrir því sem kennari setur fram og það er mikilvægt að kennarar leitist við að haga kennslu sinni með þeim hætti að þetta sé mögulegt. Það eru í raun engin vísindi svo afdráttarlaus og örugg að ekki sé ástæða til að vekja athygli nemenda á því að mögulegt kunni að vera að draga sumar forsendur og niðurstöður í efa.

Háskólar geta verið gagnrýnið afl með tvennum hætti: þeir geta alið nemendur upp í gagnrýnum hugsunarhætti, leitast við að láta þá temja sér það að fallast ekki á skoðanir fyrr en ljóst sé hver rökin eru fyrir þeim; þeir geta líka verið gagnrýnið afl þegar háskólakennarar leitast við að hafa áhrif á þróun eigin þjóðfélags með því að vekja athygli á öðrum viðhorfum og skoðunum en þeim sem hæst ber hverju sinni.

Gagnrýni er ekki trygging fyrir eilífum framförum en hún er sennilega skásta leiðin til að tryggja þokkalegt samfélag og að vitneskja og þekking þróist með eðlilegum hætti. Háskólar eru í raun þær stofnanir sem eiga að efla

vitsmunaleg gildi í þjóðfélaginu og leitast við að temja sér „þekkingarfræðilegar dygðir“ eins og Páll Skúlason orðar það (2007:398-399). Gagnrýnin hugsun er uppistaða fræðilegrar hugsunar og hún fellst ekki á neina skoðun eða fullyrðingu „fyrr en hún hefur skilið hvað í henni felst og fundið viðeigandi rök fyrir því að telja hana sanna“ (Páll Skúlason, 2007:403). Gagnrýnin hugsun er dygð og háskólar, og aðrir skólar, eru þeir staðir sem eiga að rækta hana hjá nemendum sínum.

Gagnrýnin hugsun er mikilvægari dygð hjá Íslendingum en mörgum öðrum vegna þess að það er nokkuð útbreidd skoðun að við Íslendingar skiljum eigið þjóðfélag, vitum nóg um það og þurfum því ekki rannsóknir á því til að vita hvaða breytingar skynsamlegt er að gera. Kannski er það óhjákvæmilegt að menn trúu þessu um lítil samfélög eins og hið íslenska, það virðist svo freistandi að trúu því að samfélagið sé gegnsætt, auðvelt sé að gera sér grein fyrir því hvaða afleiðingar tiltekna aðgerðir hafa. En þetta er því miður ekki svo. Allar aðgerðir hafa beinar og óbeinar afleiðingar. Þær beinu eru ásetningur með aðgerðinni en þær óbeinu eru stundum fyrirsjáanlegar, stundum ekki. Rannsóknir á íslensku samfélagi hafa eflst á síðustu tuttugu árum eða svo en þær eru enn ekki svo öflugar að við getum vonast til að skilja það til einhverrar hlítar á næstu árum. Dæmi um þetta eru rannsóknir á menntakerfinu. Þær hafa eflst en ná samt svo ótrúlega skammt enná. Einfaldir hlutir eins og þeir að vita hvað kennarar gera í kennslustofu við kennslu eru af skornum skammti. Ég hef sjálfur rekist á það oft en einu sinni og oft en tvisvar að jafnvel hinir upplýstustu menn líta svo á að námskrá veiti upplýsingar um hvað gert sé í skólastofu. Námskrá veitir kannski upplýsingar um hvað á að gera í kennslustofu en hún veitir enga vitneskju um hvað gert er. Ég hef grun um að svipað sé ástatt um vitneskju um aðra þætti íslensks samfélags. Rannsóknir og hlutur þeirra í stefnumótun samfélags okkar þarf að aukast verulega um leið og vandað er til undirbúnings stærstu mála.

Menntakerfið hefur það hlutverk að búa einstaklinga undir framtíðina. Það mótar því framtíð hvers samfélags. Ef heldur fram sem horfir stefnir íslenskt samfélag í áttina til þess að verða þekkingarsamfélag. Það gerist ekki án öflugra skóla á öllum stigum, ekki síst öflugra háskóla þar sem rannsóknir eru í fyrirrúmi. Allar aðgerðir sem gripið verður til á næstu misserum þurfa að hafa það að markmiði að varðveita háskólamenntunina svo að þeir háskólar sem starfa geti sinnt því hlutverki sínu að efla þekkingu og menntun, temja nemendum og kennurum þekkingardygðir og vera farvegur rannsókna.

Heimildaskrá

- Börkur Hansen (2005). Háskólar á Íslandi. Frá sundurgreiningu til samhæfingar. *Uppeldi og menntun* 14(1), 125-128.
- Gyða Jóhannsdóttir. (2008). Leiðin liggur í háskólana – eða hvað? *Tímarit um menntarannsóknir*, 5, 27-46.
- Hagstofa Íslands (2009). *Skólamála*. Sótt 29. september af <http://www.hagstofa.is/?PageID=783&src=/temp/Dialog/varval.asp?ma=SKO04102%26ti=Skr%E1%F0ir+nemendur+%ED+sk%F3lum+%E1+h%E1sk%F3lastigi+eftir+kyni+og+kennsluformi+2001%2D2008%26path=../Database/skolamal/hsNemendur/%26lang=3%26units=Fjöldi>.
- Jónasson, J. T. (2004). Higher education reforms in Iceland at the transition into the twenty-first century. Í I. Fägerlind og G. Strömqvist (ritstjórar) *Reforming higher education in the Nordic countries: Studies of change in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden*. (bls. 137-188). París: UNESCO.
- Jónasson, J. T. (2008). *Inventing tomorrow's university. Who should take the lead?* Bologna: Bononia University Press.
- Lög um háskóla nr. 63/2006.
- Lög um opinbera háskóla nr. 85/2008.
- Lög um réttindi og skyldur starfsmanna ríkisins nr. 70/1996.
- Menntamálaráðuneytið (2009a). *Education, research and innovation policy: A new direction for Iceland*. Sótt 18. september 2009 af http://bella.stjr.is/utgafur/Education,_research_and_innovation_policy._Skrýsla_erlendar_serfradinefndar_mai_2009.pdf.
- Menntamálaráðuneytið (2009b). *Verkefnastjórn vísinda- og háskólamála. Skilagrein*. Sótt 18. september 2009 af http://bella.stjr.is/utgafur/Verkefnastjorn_menntamalaraduneytis_um_haskola_og_visindi_skilagrein_25.mai_2009.pdf.
- Páll Skúlason (2007). Kreppa háskóla og kjarni háskólastarfs, *Skírnir* 181(2), 381-405.
- Wright, S. og Ørberg, J.W. (2008). Autonomy and control: Danish university reform in the context of modern governance, *Learning and Teaching* 1(1), 27-57.

Um höfundinn

Guðmundur Heiðar Frímansson er prófessor í heimspeki við hug- og félagsvísindasvið Háskólans á Akureyri. Hann lauk B.A.-prófi í heimspeki árið 1975 frá Háskóla Íslands og doktorsprófi í siðfræði frá Háskólanum í St. Andrews í Skotlandi 1991. Hann hefur stundað rannsóknir í siðfræði og heimspeki menntunar á sjálfræði og forræði, lýðræði, þegnmenntun og lögmálskenningum í siðfræði. Hann var forseti kennaradeildar Háskólans á Akureyri frá 1993 til ársins 2006. Netfang: ghf@unak.is

About the author

Guðmundur Heiðar Frímansson is a professor of philosophy at the School of Humanities and Social Sciences at the University of Akureyri. He completed a B.A. degree in philosophy from the University of Iceland in 1975 and a doctoral degree in ethics from St. Andrews University in Scotland in 1991. He has carried out research in ethics and philosophy of education on autonomy and paternalism, democracy, civic education and deontological theories. He was dean of the Faculty of Education at the University of Akureyri from 1993 until 2006. E-mail address: ghf@unak.is